

MOISE - O ICOANĂ, ÎNTRE CHIP ȘI ASEMĂNARE

Pr. conf. univ. dr. **Constantin JINGA**

Abstract: In this article, the author presents and analyzes Exodus 3-4 focusing on the narrative and analyzing the biblical symbols that serve as a basis for outlining the mission of Moses, regarding the deliverance from Egypt, as well as its messianic elements. The article ends with a series of considerations relevant to the ascetic and spiritual implications of the text.

Keywords: *Biblical exegesis, moral theology, iconography, biblical symbols, biblical methaphor*

„În vremea aceea, Moise păștea oile lui Ietro, preotul din Madian, socrul său”¹. Așa începe memorabilul fragment veterotestamentar, cunoscut îndeosebi sub titluri cum ar fi *Chemarea lui Moise* sau *Rugul Aprins*². Nu aflăm nimic, din această introducere sumară, care să sugereze faptul că autorul este pe cale de a relata un eveniment menit să modifice viața unui om, destinul unui popor și, totodată, istoria omenirii.

În lumea veche a Orientului Mijlociu stătea în firea lucrurilor ca un ginere, mai cu seamă dacă nu era din cale afară de bogat, să se îngrijească de administrarea averii socrului său. Și chiar așa este prezentat Moise cititorului, încă de la bun început: tatăl lui Moise este „un om oarecare”³; datorită unei prigoane cumplite din partea egiptenilor, mama lui îl ascunde într-un coș și îl lasă să plutească pe apa Nilului, de unde îl salvează fiica lui Faraon. Aceasta îi oferă posibilitatea de a primi cea mai bună educație egipteană și de a pătrunde în aristocrația vremii. Gestul, pozitiv într-o primă fază, are și o latură negativă, de vreme ce conașionalii săi nu-l vor mai recunoaște pe Moise ca membru deplin al poporului ales⁴. Pe lângă toate acestea, la un moment dat, eroul nostru săvârșește o crimă și se vede nevoit să fugă, pentru a scăpa de rigoarea legii egiptene⁵.

Aproape totul contribuie, într-un fel, la transformarea lui Moise într-un anti-erou. Nu are o origine clară, este israelit de origine, dar, cum trăiește ca un egiptean, este *quasi*-repudiat de poporul său, fără însă a fi adoptat întru totul de egipteni. În plus, pentru că ucide un om, este nevoit să-și piardă urma. Situația lui de moment nu este defel de invidiat. El va căuta, așadar, să-și refacă viața

¹ Ieșirea 3:1

² Vezi Ieșirea 3:1 - 4:17

³ Ieșirea 2:1

⁴ Vezi Ieșirea 2:19

⁵ Cf. Ieșirea 2:12-15

cât mai departe, în Madian, căsătorindu-se cu fiica unui preot de aici, pe nume Ietro. Și, totodată, să-și construiască o nouă identitate - aceea de păstor. Aceasta este postura, deloc confortabilă, a lui Moise, în ajunul minunatei întâlniri menită să-i schimbe radical cursul vieții.

Autorul Cărții Ieșirea nu zăbovește cu prea multe amănunte și spune direct că, pe când păștea oile socrului său, lui Moise i s-a arătat un înger care îl striga pe nume dintr-o pară de foc. Prima reacție a omului nu este cu nimic deasupra de omenesc. El pare a nici nu auzi glasul, ci se arată mai interesat de minunea că flacăra respectivă ardea într-un rug, într-un arbust uscat, fără însă a-l mistui. De aceea, surpriza lui este pe măsură atunci când realizează că nu este martor la un miracol oarecare și că glasul dumnezeiesc vrea să-l instituie tocmai pe el, Moise, ca lider al evreilor și eliberator al acestora din robia egipteană⁶. Descoperirea are asupra lui efectul unui duș rece. Dacă ar fi să urmeze chemării, ar trebui să se prezinte mai întâi înaintea conașionalilor săi și să le explice că el a fost ales de Dumnezeu să-i elibereze din robie. Apoi, ar avea a se înfățișa la Faraon, pentru a-i cere nici mai mult nici mai puțin decât slobozirea fiilor lui Israel. Planul părea mult peste limitele oricărei logici. Era de așteptat ca iudeii să-l respingă, atât pentru că vedeau în el un ins duplicitar, cât și pentru că unii dintre ei fuseseră martori la crima pe care o săvârșise⁷.

Pe de altă parte, autoritățile egiptene erau pregătite să-l condamne la moarte și, evident, orice tentativă a lui de a intra în legătură cu ele, și cu Faraon în special, era echivalentă cu o sinucidere curată. Ca orice om cuminte, Moise refuză. Iar refuzul lui este plin de bun simț:

Cine sunt eu, ca să mă duc la Faraon, regele Egiptului, și să scot pe fiii lui Israel din țara Egiptului?⁸

Primind chemarea lui Dumnezeu ca pe o sarcină imposibil de îndeplinit, Moise încearcă să i se împotrivescă în cel mai natural mod cu putință, și anume dezvăluindu-și, cu toată onestitatea, slăbiciunile.

În primul rând, Moise își mărturisește propria-i lipsă de semnificație. „Cine sunt eu ...?” nu este o întrebare lipsită de noimă. La acea oră, Moise era un ins care nu dorea nimic altceva, decât să se piardă în dulceața lipsită de responsabilitate a anonimatului, a depersonalizării.

În al doilea rând, el își dezvăluie starea sufletească, adică un amestec de teamă și de neîncredere. Lui Moise îi este frică să apară înaintea lui Faraon și nu crede că o eventuală întâlnire cu fiii lui Israel ar avea vreun rezultat. De ce? Pentru că față de egipteni se știe vinovat, iar față de ai săi se știe lipsit de autoritate. El nu cunoaște numele lui Dumnezeu⁹, așadar nu face parte dintre

⁶ Ieșirea 3:2-12

⁷ Vezi Ieșire 2:11-14

⁸ Ieșirea 3:11

⁹ Ieșirea 3:13

înțelepții lui Israel. Mai mult, date fiind antecedentele sale cunoscute, chiar dacă ar rosti înaintea lor Sfântul Nume, tot nu ar fi crezut pe cuvânt¹⁰.

Pe lângă toate acestea, ginerele lui Ietro își mai pomenește și neputința trupească, ca pe o piedică serioasă pentru îndeplinirea misiunii încredințate¹¹.

Răspunsul dumnezeirii este unul pe cât de irațional, pe atât de firesc: nu s-a făcut absolut nici o greșeală, Moise este alesul, cu toate scăderile și neputințele lui, dacă nu chiar în ciuda acestora. Fiecare slăbiciune devine în chip minunat, odată mărturisită, prilej de manifestare a atotputerniciei divine. Însă cu un sens profund. La o privire mai atentă, putem nota că „repararea” neajunsurilor lui Moise vizează trei aspecte esențiale.

Prima calitate pe care Dumnezeu i-o conferă lui Moise, ca urmare a mărturisirii sale sincere, este aceea de mijlocitor în favoarea poporului său: el va discuta cu Faraon eliberarea israeliților¹².

Apoi, primind și misiunea de a proclama Numele Celui Prea Înalt, de a le binevesti conașionalilor săi libertatea¹³, omul este ridicat la rangul de profet.

În fine, tot lui i se mai acordă și puterea de a-i consacra întru slujirea dumnezeiască pe alți semeni de-ai lui, în speță pe Aaron¹⁴.

Prin faptul că dobândește puterea de a mijloci, puterea de a binevesti și puterea de a consacra, Moise se învrednicește, în fapt, de harul preoției și de puterea învățătoarească. Moise devine arhieru al Celui Prea Înalt și profet-învățător al poporului său. Ca și cum toate acestea nu ar fi fost îndeajuns, autorul relatează în continuare, într-un fragment cu siguranță fundamental pentru înțelegerea modului de alcătuire a textului sacru¹⁵, despre încă un rang la care este ridicat ginerele preotului din Madian. Interesant că, în conferirea acestei demnități, Dumnezeu pornește de la ceea ce omul are deja. În cazul de față, un toiag.

În toate culturile tradiționale, toiagul și stilizările lui (bastonul, cârja, sceptrul) sunt simboluri ale autorității. Reminiscente în acest sens întâlnim și azi: sceptrul regal, bastonul de mareșal, cârja episcopală, etc. Pentru Moise, ca păstor, toiagul avea o utilitate în primul rând practică. Dar, tot așa după cum Sf. Ap. Petru și Andrei s-au auzit chemați să fie „pescari de oameni”¹⁶, la fel și Moise are a-și asuma misiunea de păstor nu al oilor lui Ietro, ci al poporului său. Iar pentru aceasta nu avea nevoie doar de autoritate, doar de putere. Deloc întâmplător, atunci când Domnul Dumnezeu îi poruncește să arunce toiagul pe

¹⁰ Vezi Ieșirea 4:1

¹¹ Vezi Ieșirea 4:10. Vezi Origen, *Omilii Ieșirea 3.1*, p. 143; Sf. Varsanufie și Ioan, *Scrisori duhovnicești*, în *Filocalia*, XI, p. 541

¹² Vezi Ieșirea 3:10

¹³ Vezi Ieșirea 3:14-15

¹⁴ Cf. Ieșirea 4:14-16

¹⁵ Vezi Ieșirea 4:2-9

¹⁶ Matei 4:19

jos, simbolul autorității se preschimbă în simbol de înțelepciune: în șarpe. Iar apoi, șarpele se preschimbă la loc în toiag.

Textul biblic devine, aici, veritabilă icoană. Moise ține în mână un obiect încărcat cu o semnificație profundă¹⁷. Toiagul-șarpe simbolizează autoritatea dublată de înțelepciune, însă o înțelepciune de un anumit fel, una tămăduitoare. Să nu uităm că, până în zilele noastre, șarpele este recunoscut ca emblemă a farmaciștilor, adică a acelor oameni care se pricep să preschimbe veninul, otrava ucigătoare, în medicament tămăduitor. Fiii lui Israel erau robi, iar Moise, cu puterea dată lui de Dumnezeu, urma să-i elibereze din această stare și să-i vindece, apoi, de toate sechelele mentalității de sclav, adânc înrădăcinate în sufletele lor. Astfel, următoarele două minuni săvârșite intră perfect în logica lucrurilor. El experiază mai întâi că, de-acum, poate vindeca boli trupești¹⁸ și, în al doilea rând, că poate preschimba apa în sânge, tot așa după cum primul gest minunat al Domnului Hristos va fi să preschimbe apa în vin¹⁹. Iar mai apoi, vinul în propriul Său sânge ... Rangul la care este ridicat Moise ar putea fi descris astfel: are putere, înțelepciune și poate tămădui boli trupești și sufletești. Dar autoritatea lui nu se rezumă la a-i scoate pe israeliți din robia egipteană. Iată, creația i se supune și ea. Moise este înzestrat cu o autoritate regală. Puterea și înțelepciunea simbolizate prin toiagul-șarpe ne duc cu gândul, în primul rând, la icoana regelui Solomon. Iar faptul că are putere asupra creației, sugerează calitățile unui alt personaj biblic, anume Adam. Am putea oare spune că rangul conferit, de această dată, este acela de care se bucurau Adam și Eva înaintea căderii în păcatul strămoșesc?²⁰ Cert este că în persoana lui Moise percepem, deja, oglindirea a două chipuri: al lui Adam, pe de o parte, și al lui Solomon, pe de alta. Întreaga literatură rabinică îl situează pe regele faimos și înțelept în linia marilor bărbați ai lui Israel care au fost Avraam, Moise și Iosif²¹. Chipul fanat al protopărintelui neamului omenesc prinde contur în persoana unui păstor anonim care, iată, începe să preînchipuie un alt păstor, un nou Adam.

Să recapitulăm: am văzut că, dobândind puterea de a mijloci pentru fiii lui Israel, de a le binevesti eliberarea din robie și de a consacra alți semeni de-ai săi într-o dreaptă slujire a Celui Preînalt, Moise este înzestrat cu demnitatea preoțească. Apoi, primind posibilitatea de a-l învăța pe Aaron și, împreună cu acesta, de a le transmite israeliților voia lui Dumnezeu și adevărurile izbăvitoare, lui Moise i se conferă demnitatea de profet, de învățător. În fine, prin puterea și înțelepciunea ce-i sunt date, Moise este ridicat la rangul de rege,

¹⁷ Vezi Maurice Cocagnac, *Simbolurile biblice. Lexic teologic*, trad. Michaela Slăvescu, Editura Humanitas, București, 1997

¹⁸ Cf. Ieșirea 4:6-7

¹⁹ Vezi Ieșirea 4:9; cf. Ioan 2:9

²⁰ Facerea 1:26, 28; 2:15, 19

²¹ Vezi *Baba Bathra* 15a, ș.a

de împărat. Iată ce trăsături minunate descoperim, de-acum, pe chipul personajului nostru! Meșter iconar iscusit, autorul biblic nu zugrăvește, în persoana lui Moise, o simplă replică a lui Adam. Nu spre Adam trebuie să tindem noi, oricât de paradisiacă ar fi fost starea lui inițială. În viziunea revelată a autorului, eroul poartă, cum ar spune cu siguranță Diadoh al Foticeii, „pecetea asemănării”²².

Învățător, Preot și Împărat va fi să fie nimeni altul decât Mesia. Prin demnitățile primite, Moise dobândește de fapt asemănarea, adică „forma pe care Dumnezeu o ia în icoana omului” – cum frumos spunea un mare teolog. Astfel înzestrat, Moise pune început izbăvirii lui Israel din robie, dar și mântuirii noastre. Prin Moise ne-a fost dată Legea, care a pregătit lumea pentru momentul nașterii lui Mesia; iar prin Iisus Hristos, Legea s-a împlinit: am primit, adică, harul și adevărul²³.

Toată această istorie teologică din jurul lui Moise este însoțită îndeaproape de un tâlc duhovnicesc, folositor pentru fiecare dintre noi. Să ne amintim că, în momentul inițial al relatării, Moise este un ins oarecare. El nu se manifestă altfel decât orice om obișnuit. Majoritatea dintre noi visăm și ne complacem în confortul asigurat de stereotipia vieților noastre, de rutina zilnică. Trăim într-un cerc vicios: muncim pentru bani, iar banii îi folosim pentru ca să putem munci mai departe. Idealul la care visa Moise nu era departe de acesta. Și, trebuie să o recunoaștem, este unul foarte călduț și ademenitor. Dar aproape că îl exclude pe Dumnezeu.

Asemenea lui Moise, creștinul este chemat la un alt fel de viață. El trebuie să descopere încă de pe acum chipul lui Hristos din sine și să-și lucreze asemănarea, pentru a-L putea mărturisi pe El în lume. Fiecare dintre noi este chemat să fie, în felul lui și la locul lui, împărat, preot și învățător. Și devenim astfel dacă acceptăm, chiar asemenea lui Moise, dialogul cu Dumnezeu. El ne cheamă să ieșim din circularitatea fadă a vieții noastre, să fim pricină, pentru cei din jurul nostru, de întoarcere a inimii spre Dumnezeu și să-i învățăm cele bune, învățându-ne pe noi înșine, spre a deprinde laolaltă cele de folos izbăvirii din Egiptul păcatului. Dacă dorim cu adevărat să ne asumăm calitatea de creștini, trebuie să ne exersăm urechea, pentru a auzi chemarea lui Dumnezeu, și inima, pentru a-i putea da curs.

De aceea, cred că istoria lui Moise poate fi citită și ca o icoană a spovedaniei. Omul, minabil și înfricoșat, călătorește spre centrul ființei lui și își dă pe față neputințele. Astfel, introspecția sa devine prilej de cunoaștere a puterii Celui Preaînalt. După o asemenea călătorie – asistată de Dumnezeu, prin intermediul preotului duhovnic - în profunzimile inimilor noastre, nu mai putem rămâne cei ce eram înainte. Ne schimbăm. Cum altfel ne-am putea îndumnezei? ...

²² Sfântul Diadoh al Foticeii, *Cuvânt ascetic*, 89

²³ Cf. Ioan 1:17